

EŞİT KÖŞE

Doç. Dr. Sevgi Kesim Güven

Bir “Şiddet Kanaviçe”sinin Desenleri: Erk(ek) Olma Hali

Kadınayönelikerkekşiddeti hakkında konuşmak ya da konuşma deneyimine girişmek son zamanlarda üstünde çokça konuşulan Emin Alper’in “Kurak Günler (2022)” filminde kullandığı “obruk” metaforunun kıyasında durmaya benzemektedir. Kadınlar bu obruğun tam dibinde dururken, içeri sürekli olarak düşen ve düşmeye ramak kalmış diğer kadınları korumak adına inanılmaz bir mücadeleye vermektedir. Bu mücadelenin kazanımları olmakla birlikte bizim gibi ataerkil toplumsal kodları yüksek olan ülkelerde eski davranış refleksleri, uygun ortamlarda ortaya çıktığında, eskisinden daha da güçlü ve yıkıcı olma eğilimi göstermektedir. Şu anda tam olarak yaşadığımız şey bu değil midir? En azından uluslararası ölçekte yapılan cinsiyet eşitliğine yönelik göstergeler bize bunu göstermektedir. Örneğin; OECD ülkeleri arasında en fazla şiddete maruz kalan kadınların Türkiye’de yaşayan kadınlar olduğu saptanmıştır. Türkiye, %38 oranla kadınların en fazla şiddete maruz kaldığı OECD ülkesi olarak **birincisi sırada** yer alırken onu, %37,4 oranla Kolombiya, %36 oranla Kosta Rika takip etmektedir. ABD ise %35,6 şiddete maruz kalan kadın oranıyla dördüncü sırada yer alıyor. Listeyi %30 şiddete maruz kalan kadın oranıyla Finlandiya, %29 oranla İngiltere, %26 oranla Fransa, %22 oranla Almanya ve %19 oranlarla Yunanistan ve İtalya takip etmektedir¹. Ayrıca World Economic Forum (WeForum) tarafından hazırlanan **2021 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu**² (Global Gender Gap Report)’na göre Türkiye 156 ülke arasında 133. sırada yer almıştır. Türkiye’nin bu endeksin 2006 sıralamasında 105. sırada olduğunu

da özel bir not olarak düşmek önemlidir. Bu sıralamaların kadınlar açısından önemli bir sonucu ise, eşitsizlik arttıkça kadınların karşılaştıkları her türlü dışla(n)ma politikalarının da kendisine daha fazla yer bulduğu gerçeğidir. Bu dışla(n)manın en uçtaki yansıması fiziksel şiddet olurken, her türlü haktan mahrum eden uygulamalar da bir şiddetin diğer türleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aslında kadına yönelik her türlü şiddetin-duygusal, ekonomik, fiziksel ve cinsel şiddet-artması diğer göstergelerle birlikte paralel gitmektedir. Ülkemizde kadınların istihdam, eğitim, politik katılım ve sağlık gibi birçok alanda erkekler ile kıyaslandığında, geçmiş yıllara göre daha da geriye gitmesi, ataerkil kodların toplumun bütün kılcal damarlarında kendini yeniden yeniden inşa ettiğinin bir göstergesidir. Bu inşa da, toplumsal cinsiyet kavramı, gelenek, medya, basın ve hukuksal uygulamalar yollarıyla durmadan yeniden üretilmektedir.

Bu ataerkil kodların nasıl tekrar tekrar kendini yeniden inşa ettiği konusunda “erkekler” için “erkek olma” deneyiminin kendisi ile bir tür yüzleşmenin olmaması önemlidir. Kadınlar için nasıl ki, *Simone de Beauvoir* “kadın doğulmaz, kadın olunur” sözü toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarında referans alınmışsa, erkekler için de bu aynı reflekslerde işlemektedir. Eğer erkek şiddetinin kanaviçesini değiştirmek istiyorsak, bu nokta da erkeklerin bu “erk” olma meselesi ile ilgili olarak yüzleşmelerinin sağlanması gerekmektedir. Peki nedir bu “erk” olma meselesi? Erkeklik, erkek olmak durumunu tanımlar. Erkek sözcüğü “erk” kökünden gelmekte, güç ve

1 <https://tr.euronews.com/2022/03/31/erkeklerden-fiziksel-veya-cinsel-siddet-goren-kad-nlar-n-oran-avrupa-ve-oecd-nin-lideri-tu>

2 <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021/>

iktidar anlamlarını taşımaktadır. Ancak buna bir de “ek” eklenmiştir. Dilin dehası, erkekliği yalnızca “erk” ile tanımlamamış, yanına “ek” de koymuştur. Öyleyse, bireyi erkek olmaya götüren yol yalnızca “**erk**”ten değil “**ek**” lerinden de geçmektedir (Parman, 2002: 27).³ İşte bu “ek”-ler aslında toplumsal olarak içselleştirilen erkeklik rollerine denk gelir.

Kadınlar kendilerine biçilen roller ile yüzleşmek ve bunu yeniden yazmak için sürekli mücadele halinde iken, erkekler kendilerine sunulan bu “**ek**”leri korumak adına bütün ataerkil sistemin nimetlerinden yararlanmayı devam ettirmektedirler. Çünkü bu “**ek**”ler sayesinde erkekler toplum içinde kendilerini daha zeki, güçlü, sert, bağımsız, hükmeden, hatta yargılayan olarak nitelendirmişlerdir. Tabii ki toplum tornadan sadece erkekleri değil kadınları da geçirmektedir. Bu tornada, erkek ya da kadın olma durumunu biçimlendirmede, ataerkil anlayış oldukça belirgin bir çizgiyle çalışmaktadır. Bu belirginlik kadını daha ev ve aile eksenine yerleştirirken, erkeği daha görünür kılacak mekanizmalara yerleştirmiştir. Bu yerleşim “erk” olma meselesinin bütün “ek”lerini oluşturmuştur. Bugün içinde yaşadığımız dönemde erkek olma halinin tek tip olduğunu söyleyememekle birlikte, şiddet kanaviçesindeki erkek olma halinin tek tip olduğunu ifade edebiliriz. Bu noktada eğitim ve sosyo-ekonomik sınıftan bağımsız olarak erkek şiddetinin yükselişte olduğu aşikardır. Neden tek tip erkek olma halinden bahsedemiyoruz da tek tip erkek şiddetinden konuşuyoruz peki? Erkek şiddetinin nedenleri ile ilgili olarak yapılan akademik çalışmalar da bir erkeklik krizinden bahsedilmektedir. Gerçekten ortada bir kriz var mı? Ya da bu kriz diye adlandırılan şeyler, erkeklerin kendi üzerlerindeki rollerle yüzleşememelerinden mi kaynaklanmaktadır? Bu sorunun cevabının net olup olmamasından daha önemlisi, erkeklik ve erkekliğe bağlı olarak üretilen değerlerin genel olarak heteronormatif bir toplumsal cinsiyet biçimlenmesinin türevlerinden inşa edilip empoze edilmesidir. Bu değerler, erkek şiddetini

temize çekmenin bir aracıdır. Bunlar, öncelikli olarak kendini erkeğin fiziksel yapısında, daha sonra da zeka ve duygu(suz)lukta bulur. Erkekler kendilerini güçlü, denetimli ve akılcı olarak tanımlarlar, “yalnızlık”, problemleri yalnız çözmeyi de erkek olmaya dair pozitif bir kavram olarak tarif etmektedirler. Göreceli olarak bu kavramların tersi ise, duygusallık, hoşgörü, affedicilik, kırılabilirlik, fedakarlık gibi, kadınlara bırakılır. Erkeksiliği temellendiren unsur kadınsı olmamaya karşılık gelmekte ve erkekler ne olabileceklerinden önce, erkeksi olmak için ne olmamaları gerektiğini öğrenir. Kadınsı özellikler taşımaktan duyulan endişe, hoşgörülülük, duygusal, mülayim, ödün veren, iyimser, önce kendi çıkarlarını gözetmeyen bir erkek tipi, toplum tarafından da istismar edilmeye müsait olarak algılanabilmektedir. Üstelik bu özellikler, geleneksel, patriarkal aile düzenine özgü, erkekliğin derisine kazınmış, genlerine yazılmış kadar içselleşmiş özellikler olarak görülmektedir. Sonuçta karşımıza çıkan tabloda erkekler ataerkil sistemin nimetleri karşılığında kadınlara hükmetmekle, ataerkilliklerinin zarar görmemesi için gerekirse şiddet kullanarak, kadınları sömürmek ve bastırmakla “**yükümlü**” olduklarını doğalarının bir sonucu olarak görmektedirler. İşte bu haklar onlar için erkek şiddetinin haklı gerekçeleri olmaktadır. Çünkü “**yeterince erkek olma**” meselesi, yeterince sert ve güçlü olmakla mümkündür.

Geçenlerde katıldığım bir toplantıda, bir erkek lise öğrencisi tam da bu gerekçe mevzusundaki kafa karışıklığını yaşayarak, erkek şiddeti ve tacizi hakkında şöyle bir soru sormuştu; “*Taciz yapan ya da şiddet gösteren erkeği yargılamadan önce, ona bunu iten sebepleri araştırmak gerekmiyor mu?*” Bu sorunun kendisi belki de verilecek cevaptan daha önemlidir. Çünkü bizim **Z kuşağı diye adlandırdığımız bu dijital kuşak** bile eski refleksler ile erkek şiddetini anlamaya ve yorumlamaya çalışıyorsa, ataerkil sistemin kodlarını sürekli olarak yeniden üretme noktasında çok başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

3 Parman Talat (2002b). “Erkek Olmak ya da Üçün Üçü Olmak,” *Psikanaliz Yazıları*, Sonbahar 2002 Erkeksilik Sayısı. İstanbul: Bağlam Yayınları

Bana bu soruyu soran genç erkeğin kafasında belki de erkek güçsüzleştikçe şiddet uygulamaya meyilli olur çıkarsaması vardır? Bize hep güçlü olmamız, ağlamamamız ve sert olmamız öğretili. Şimdi erkekler olarak güçsüzleşiyoruz? Bundan dolayı şiddet uyguluyoruz diye düşünebilir mi? Kim bilir belki de yaygın ve hatta hastalıklı bir düşünceyi öylece kabul etmiştir. Bununla birlikte aynı toplantıda bu soruyu duyan bir kadın lise öğrencisi bu çıkarıma şiddetle karşı çıkarken, “benim maruz kaldığım şiddetin hiçbir haklı sebebi olamaz” dedi. Bu noktada erkek şiddetine maruz kalan ve uygulayanları temsilen iki görüş ve duyguyu aynı anda dinleme ve hissetme imkanım olmuştur. Aslında kadın öğrencinin bize haykırdığı şey net; “şiddetin çünkü ile açıklanacak bir tarafı yoktur.” Bu noktada artık yeni bir mücadele yöntemine ihtiyaç vardır. Şiddetin cinsiyeti, yaşı ve etnik kökeni olamaz. Erkeklerin sadece bir ikilem ve yeni hayat tarzı için tedirginlik yaşadıklarını söylemek krizi daha da derinleştirecektir. Çünkü erkek ya da kadın olma uğruna diye bir şeyi kabul etmeye başladığınızda cinsiyete dair bütün kültürel kodları arkanızdan getirirsiniz.

Bu kodlar ortaya çıkarken bir yandan da kadınların ve kız çocuklarının uğradığı fiziksel ve duygusal şiddet konusu ile ilgili olarak eril şiddeti meşrulaştırmaya yönelik tehlikeli bir çıkarım öne çıkmaya başlamıştır. Bu çıkarım, genel olarak erkeklik

krizinin yarattığı psikolojik etkenler ile ilgilidir. Monotonluk, can sıkıntısı, yakınlık, iş veya gelir kaybından kaynaklanan stresin tümü tetikleyiciler olabilir, ancak erkekler tarafından şiddet içeren davranışlar için bunlar total mazeretler olarak kullanılamaz. Eril şiddetin her türüsü sorumludur ve erkeler yasadışı eylemlerinden ötürü sorumlu tutulmalıdır. Artık erkek şiddeti neredeyse “**kadın düşmanlığına(mizojini)**” doğru gitmektedir. Bu nokta da artık kadınlar ve erkekler arasında, arası sürekli açılan bir “**obruk**” bulunmaktadır. Bu obruk bir süre sonra sadece kadınları değil erkekleri de bütün “**ek**”leri ile birlikte yutacaktır. Bu yüzden erkek ve kadın olmaya yönelik norm ve değerlerin ötesinde **insan olmaya** ait değerlerin oluşturulması ve içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu içselleştirmenin yetişkinliğe kalmadan çocukluk döneminden itibaren yapıyor olması ise artık bir seçim değil zorunluktur. Son olarak erkek şiddeti konusu proaktif müdahaleler ile ele alınmalıdır. Bu müdahaleler politika, medya, sivil toplum kuruluşları, iş hayatı ve en önemlisi bireyler tarafından başlatılmalıdır. Sonuç olarak, harekete geçmek için ne kadar kadın ya da kız çocuğunun şiddete uğradığına dair daha fazla veriye ihtiyaç yoktur. Şimdi harekete geçip daha iyi bir dünya yaratmak için, ataerkillik ve diğer tüm eşitsizlik ve ayrımcılık biçimlerinin üstesinden gelmek esastır.

Doç.Dr. Sevgi KESİM GÜVEN

Dr. Kesim, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde lisans, İstanbul Üniversitesi Davranış Bilimleri Bölümü’nde de yüksek lisans derecesi almıştır. Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet

konusu ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde Doktorasını tamamlamıştır. Doçentlik unvanını iletişim sosyolojisi alanında kazanmıştır. Araştırma alanları İletişim

Sosyolojisi, Medya, Bilgi Teknolojileri, Dijital Kültür, Sosyal Medya, Kentsel Çalışmalar, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları ve Kuşaklararası İletişimdir. Çeşitli ulusal ve uluslararası bilimsel dergilerde ve konferanslarda akademik makaleler ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Aynı zamanda farklı üniversitelerde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Dr. Kesim, akademik çalışmalarının yanı sıra, farklı sosyal sorumluluk projelerinde eğitmen ve araştırmacı olarak yer almıştır. Özellikle son beş yılda Toplumsal Cinsiyet Eşitliliği ile ilgili konularda eğitmen ve araştırmacı olarak Türkiye’nin farklı illerinde çalışmalarını yürütmüştür. Akademik çalışmalarının yanı sıra öğrenci ve kariyer koçluğu alanında da gençlerle birlikte çalışmalarını yürütmektedir.